

บทที่ 2

บริบทระบบนิเวศน์ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนบ้านฮวก

เนื้อหาบทที่ 2 ประกอบด้วย บริบทของชุมชนที่สนับสนุนการผลิตเชิงอนุรักษ์ ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของบ้านฮวก (การประกอบอาชีพ ฐานประชากรและทรัพยากรมนุษย์ของชุมชน สภาพเศรษฐกิจและสังคมของบ้านฮวก) พัฒนาการโครงสร้างพื้นฐานและ โครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อการผลิตทางเกษตรระยะต่าง ๆ จากอดีต ถึงปัจจุบัน การพัฒนาทุนหมุนเวียนในกลุ่มบ้านฮวก ระบบการผลิตทางเกษตรที่สำคัญของกลุ่มเกษตรกร และการขยายผลการผลิตในการดำเนินธุรกิจเกษตรของกลุ่มบ้านฮวก ซึ่งมีรายละเอียดรายละเอียดของเนื้อหาดังต่อไปนี้

2.1 บริบทชุมชนที่สนับสนุนระบบการผลิตเชิงอนุรักษ์

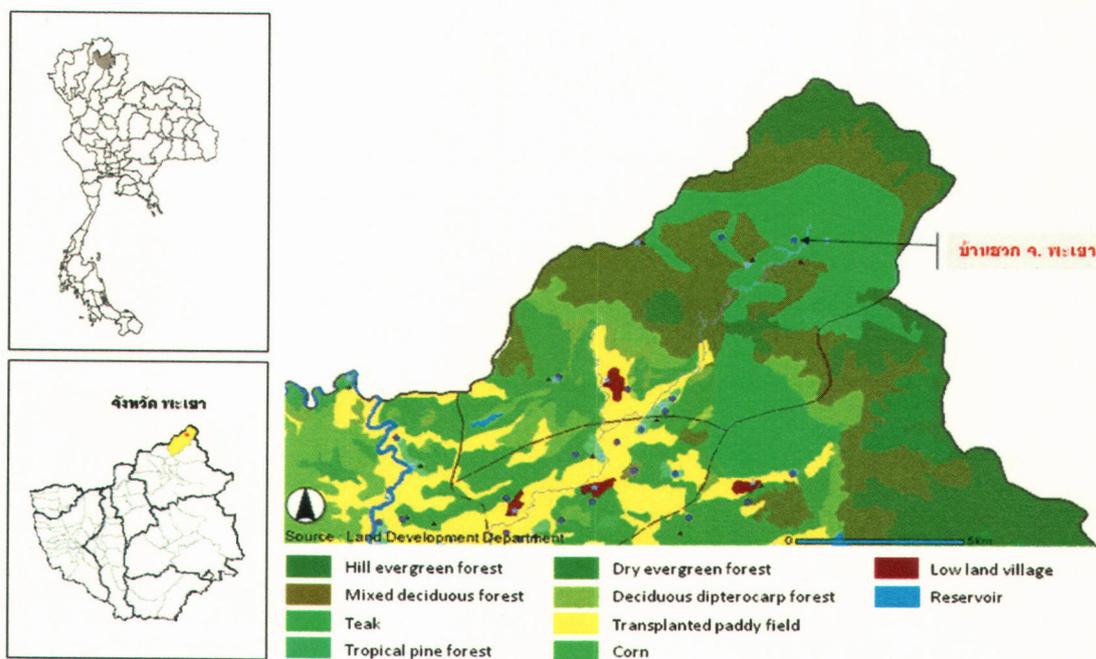
บ้านฮวก (หมู่ 3) เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ประกอบด้วย 139 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 702 คน แยกเป็นชาย 279 คน หญิง 423 คน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2552) ก่อตั้งขึ้นในปี 2445 โดยมีราษฎรอพยพมาจาก จ.น่าน โดยการนำของนายพรานล่าสัตว์ ชื่อ นายพรานหนัก ลินมา และตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณพื้นที่ดินโป่ง ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านปัจจุบัน พื้นที่ดังกล่าวมีสัตว์ชุกชุม และมีไม้ไผ่รวก (ไม้ฮวก) ต่อมาได้มีราษฎร จากพื้นที่อื่นเข้ามาอาศัยเพิ่มมากขึ้น ได้มีการตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านฮวก และได้แต่งตั้งให้ นายพรานหนัก ลินมา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านฮวก ภายใต้การปกครองของ ต.เชียงแวง อ.เชียงคำ จ.เชียงราย

ด้านการปกครองของบ้านฮวก ได้มีการเปลี่ยนแปลงผ่านหลายยุค ตั้งแต่หมู่บ้านของ จ.เชียงราย และปัจจุบันขึ้นอยู่กับ จ.พะเยา

ตารางที่ 2-1 การปรับเปลี่ยนสถานะการปกครองของบ้านฮวก ปี 2521-2550

ปี พ.ศ.	การเปลี่ยนสถานะการปกครอง
2515	ได้แยกออกจาก ต.เชียงแวง มาเป็น ต.ภูซาง
2521	ได้แยกออกจาก จ.เชียงราย มาเป็น จ.พะเยา
2522	ได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง
2539	ได้แยกออกจาก อ.เชียงคำ มาเป็น กิ่ง อ.ภูซาง
2542	ได้แยกจากการปกครองออกเป็นสองหมู่บ้านคือ บ้านฮวก หมู่ที่ 3 และบ้านฮวก หมู่ที่ 12 และได้แต่งตั้งให้นายพยงค์ เทียงโชคชัย เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ปัจจุบัน นายอนุศาสตร์ สุริยา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2
2550	ได้รับการประกาศจัดตั้งกิ่ง อ.ภูซาง

ฝ่ายปกครองของบ้านฮวกได้จำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ทั้งหมด 560 ไร่ ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ พื้นที่อาศัย ที่นา ที่ไร่ ที่สวน และพื้นที่สาธารณะประโยชน์ (ตารางที่ 2-3) จะเห็นได้ว่าพื้นที่เกษตร (ที่นาที่ไร่และที่สวน) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ นาหลุ่ม ที่ดอน และที่ไหล่เขา มีเพียง 300 ไร่ (ร้อยละ 54) ของพื้นที่ทั้งหมด แต่ละครัวเรือนมีพื้นที่เกษตรไม่มาก ชุมชนบ้านฮวกจำเป็นต้องอาศัยการทำอาชีพที่หลากหลาย โดยมีฐานทางเกษตรเป็นหลัก ดังแสดงไว้ในตารางที่ 2-3

ที่มา: <http://www.mcc.cmu.ac.th/website/dinlanna/firstpage.asp> (2004)

ภาพที่ 2-1 แผนที่การใช้ที่ดิน บ้านฮวก ต. ภูซาง จ. พะเยา

ตารางที่ 2-2 การประกอบอาชีพครัวเรือนแยกตามประเภทของอาชีพ

ประเภทการประกอบอาชีพ	จำนวนครัวเรือน
1. อาชีพทางเกษตรกรรม	132
2. อาชีพการค้าขาย	58
3. อาชีพรับจ้างทั่วไป	74
4. อาชีพรับราชการ	8
รวม	139

หมายเหตุ ครัวเรือนมีมากกว่า 1 อาชีพ

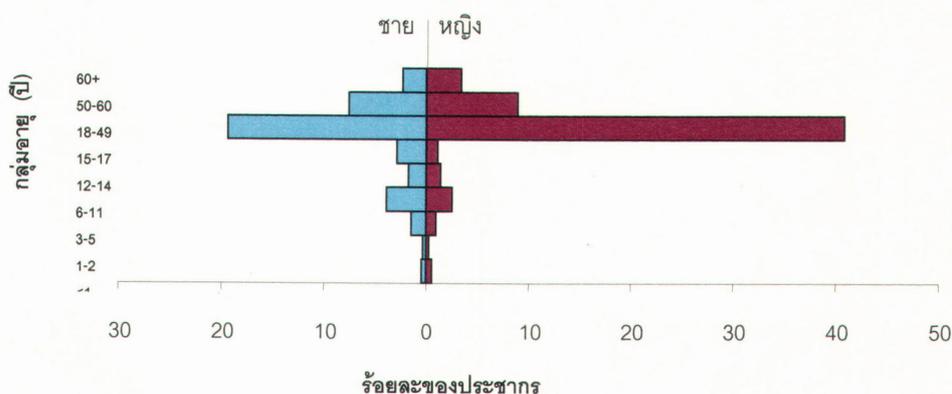
ตารางที่ 2-3 การประโยชน์ที่ดินในเขตบ้านฮวกหมู่ที่ 3 อ. ภูซาง จ. พะเยา

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)	สัดส่วน (%)
1. อาชีพทางเกษตรกรรม	132	27
2. อาชีพการค้าขาย	58	21
3. อาชีพรับจ้างทั่วไป	74	29
4. อาชีพรับราชการ	8	4
รวม	139	100

2.1.1 ฐานประชากรและทรัพยากรมนุษย์

บ้านฮวกได้ผ่านการพัฒนาโดยมีผู้นำหลายรุ่นที่ร่วมกัน ก่อร่างสร้างตัวให้กับชุมชนเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน ปัจจุบันสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของบ้านฮวกได้รับการผลักดันโดยกลุ่มคนที่มีอายุต่ำกว่า 50 ทั้งหญิงและชาย

กลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทต่อกิจกรรมทางสังคม และการพัฒนาของชุมชน ข้อมูลฐานประชากร ดังแสดงในภาพที่ 2-2 แสดงให้เห็นถึงสัดส่วนของประชากรหญิง และชายอยู่ที่ 60:40 ของประชากร ทั้งหมด โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในช่วงอายุ 18-49 ปี สัดส่วนของประชากรหญิงและชายอยู่ที่ 68:32 นอกจากนี้พบว่า ประชากรหญิงชายกลุ่มดังกล่าว เป็นกลุ่มที่กำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของบ้านฮวก ดังเช่น ในกรณีธุรกิจเกษตรชายแดนไทย-ลาว การเข้าไปเป็นกรรมการของกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่น การผลิตทางเกษตร กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น พอจะกล่าวได้ว่า กลุ่มสตรีของบ้านฮวกมีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน นอกจากเป็นสมาชิกของ อบต. ประธานกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ และยังเป็นตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 2-2 โครงสร้างประชากรบ้านฮวก 2551

ชุมชนบ้านฮวก ได้เป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านจัดตั้งสำหรับชุมชนพัฒนาชาติไทยในช่วงปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา อันเป็นผลจากการปรับใช้นโยบายของรัฐเพื่อชักจูงให้กลุ่มฝึกฝไฝลัทธิคอมมิวนิสต์ ได้หันกลับมาช่วยพัฒนาชาติ ผู้นำท้องถิ่นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว โดยเฉพาะพ่อหลวง คำหล้า สุริยาสามารถประสานงานกับฝ่ายรัฐ โดยเฉพาะกองทัพภาคที่ 3 ชักจูงให้กลุ่มฝึกฝไฝลัทธิคอมมิวนิสต์ได้หันกลับมาช่วยพัฒนาชาติจนเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานรัฐ และหมู่บ้านได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา อ่างเก็บน้ำ และระบบชลประทานขนาดเล็ก ตลอดจนได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับทุกครัวเรือน ดังนั้น พ่อจะกล่าวได้ว่า ชุมชนบ้านฮวก มีทุนทางกายภาพพอเพียงสำหรับการดำรงชีพบนฐานของการผลิตทางเกษตร

วิถีชีวิตของชาวบ้านฮวกผูกพันกับการเกษตรตลอดทั้งปี ฟังฟังการใช้ประโยชน์ที่ดินบนที่ดอนที่ราบเชิงเขา และที่ราบลุ่มเพื่อการผลิตเป็นอาหารและรายได้ พืชเศรษฐกิจนอกจากข้าวเหนียวนาปี ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และถั่วลิสงเมล็ดใหญ่ ซึ่งเกษตรกรปลูกอย่างต่อเนื่องในฤดูฝนบนที่ดอนอาศัยน้ำฝน และในฤดูแล้งในพื้นที่ราบลุ่มรับน้ำชลประทานจากอ่างเก็บน้ำ นอกจากนี้เกษตรกรปลูกไม้ยืนต้น เศรษฐกิจบนที่ดอน เช่น ยางพารา ลิ้นจี่ ในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมน้อยกับพืชไร่เศรษฐกิจ ทำให้ระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินของบ้านฮวกเป็นลักษณะที่มีความหลากหลาย กระจายเป็นหย่อมๆ สลับกันไปมา (mosaic) ประกอบด้วย พื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ไม้ยืนต้น พืชไร่บนที่ลาดชัน ที่ดอน ที่ราบเชิงเขา และพื้นที่นาลุ่ม

2.1.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมทั่วไป

บ้านฮวกเป็นหมู่บ้านล้าหน้าที่ตั้งรกรากมานานกว่า 100 ปี มีความรักใคร่ปรองดอง การปกครองจะแบ่งออกเป็นคุ้ม แต่ละคุ้มจะให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนเป็นอย่างดี ให้ความร่วมมือกับทางราชการมาโดยตลอด เป็นหมู่บ้านป้องกันตนเอง คือ หมู่บ้าน อพป., หมู่บ้าน รสทป., หมู่บ้าน ปชต., หมู่บ้านแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง และหมู่บ้านปลอดภัยเสถียร และที่เข้มแข็งพิเศษสุด คือ ชุมชน หมู่บ้าน วัด

วิถีชีวิตของชาวบ้านฮวกในอดีตประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จนกระทั่งมีการพัฒนาตลาดสินค้าชายแดน ชาวบ้านบางส่วนจึงหันไปประกอบอาชีพค้าขาย ตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว (บ้านฮวก) เป็นจุดผ่อนปรนการค้าระหว่างไทยกับลาวเปิดทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือน เพื่อให้คนไทยและลาวได้มีโอกาสซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน สินค้าที่นำมาขาย ได้แก่ ผลผลิตทางเกษตร ไม้แปรรูป สินค้าอุปโภคบริโภค รวมทั้งสินค้าหัตถกรรม เช่น ผ้าทอ เป็นต้น ครึ่งเรือสวนใหญ่ร้อยละ 95 ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่สมาชิกในครัวเรือนมี อาชีพค้าขาย มีอยู่เพียงส่วนน้อยที่หันไปทำอาชีพค้าขายเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะประกอบอาชีพค้าขายระหว่างชายแดน และค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศลาว บางกลุ่มจำหน่ายผ้าทอให้กับนักท่องเที่ยว และบางกลุ่มก็ทำการผลิต

สินค้าผ้าทอเพื่อเข้าสู่โครงการสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และทาง อบต.ยังนำร่องโครงการที่พักแบบหมู่บ้าน

โฮมสเตย์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

จากการศึกษาของรัตติกง (2546) พบว่า หลังจากที่มีการเปิดตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว ณ จุดผ่อนปรนบ้านสวกทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือน ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนดีขึ้น ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก แต่เนื่องจากประชาชนมีที่ดินทำกินน้อย ประกอบกับภูมิประเทศของบ้านสวกเป็นภูเขาสูงชัน ซึ่งไม่เหมาะกับการประกอบอาชีพกสิกรรม นอกจากนี้นายอนุศาสตร์ สุริยา ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 ต.ภูซาง อ.ภูซาง จ.พะเยา กล่าวว่าจากอดีต 5-10 ปีที่ผ่านมา มูลค่าการค้าระหว่างชายแดนโดยผ่านจุดผ่อนปรนกิวทก บ้านสวก ต.ภูซาง มีมูลค่าต่อปี ประมาณ 80-100 ล้านบาท แต่ต่อมาทางจังหวัดได้มีนโยบายส่งเสริมการผลิต ภาคการเกษตรกรรม โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ประกอบการ เกี่ยวกับสินค้าเกษตรกรรมเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับแขวงต่างๆ ใน สปป.ลาว โดยการทำเกษตรแบบมีแบบพันธะสัญญา เช่น แขวงไชยะบูลี แขวงบ่อแก้ว แขวงอุดมไชย และแขวงหลวงน้ำทา โดยผ่านเข้าออก ณ จุดผ่อนปรนกิวทก ส่งผลทำให้เกิดมูลค่า การค้าชายแดนในปัจจุบันมีมูลค่าเดือนละประมาณ 20-30 ล้านบาท หรือเฉลี่ยต่อวันมีมูลค่าสินค้าผ่านเข้าออก ณ จุดผ่อนปรนแห่งนี้ประมาณ 1-2 ล้านบาท ซึ่งจุดผ่อนปรนบ้านสวกนี้ ชุมชนไทยและลาวได้ทำการค้าขาย และลงทุนกันมานาน ในลักษณะเครือญาติ มีวัฒนธรรมและการใช้ภาษาที่ไม่แตกต่างกัน มีความไว้วางใจกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาตลอด ทำให้การเจรจาธุรกิจดำเนินไปด้วยดีและมีความสัมพันธ์กันมานาน

อย่างไรก็ตามจะพบว่า จากข้อได้เปรียบของพื้นที่บ้านสวกที่มีอาณาเขตติดกับประเทศ สปป.ลาว ได้เปิดโอกาสให้เกิดการไหลเวียนทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งข้อได้เปรียบในด้านทำเลที่ตั้งและการให้การสนับสนุนของรัฐทำให้เป็น จุดผ่อนปรนชายแดนไทย-ลาว (สปป.ลาว) ได้รับการบรรจุเข้าในแผนการเตรียมยกระดับจุดผ่อนปรนเป็นด่านถาวรระหว่างประเทศ โดยที่ผ่านมา ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา พร้อมผู้บริหารติดตามความคืบหน้าของความสัมพันธ์ระหว่างแนวชายแดน พบว่า จุดผ่อนปรนบ้านสวก เป็นหนึ่งในจำนวน 5 จุดผ่อนปรนที่ สปป.ลาว ได้ระบุในแผนงานเพื่อยกฐานะเป็นด่านถาวรในอนาคต ซึ่งคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-ลาว ซึ่งมีการคาดการณ์ว่า จุดผ่อนปรนบ้านสวกจะถูกยกฐานะเป็นด่านถาวร เนื่องจากปัจจัยทุกอย่างพร้อมทั้งด้านนโยบาย องค์กรปฏิบัติและชุมชน ซึ่งกลุ่มผู้นำเกษตรกรได้ให้การสนับสนุนการจัดตั้งเพื่อยกระดับให้เป็นการจัดการบริเวณด่านบ้านสวกมีระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น ไม่มีการเลือกปฏิบัติและส่งผลให้การค้าขายได้รับการจัดระเบียบ ไม่เกิดความวุ่นวาย จากกลุ่มผู้ประกอบการแข่งขันกันอย่างรุนแรงรวมถึงส่งผลให้ความสัมพันธ์ของประชาชนทั้งสองเมืองชายแดนแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ซึ่งพบว่า ตั้งปี

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่..... 12 ตุลาคม 2558

เลขทะเบียน..... 245558

เลขวิทยุ.....

2550 เป็นต้นมา บ้านฮวก ได้รับการผลักดันและสนับสนุนทั้งระดับอำเภอและระดับจังหวัดเนื่องจาก เชื่อว่าจะส่งผลให้การค้าขายระหว่างไทยกับ สปป.ลาว สะดวกมากยิ่งขึ้น มีเงินทุนเวียนวันละหลาย ล้านบาท ขณะเดียวกัน จ.พะเยา ยังขยายเวลาเปิด-ปิดด่านฯ จาก 08.00-17.00 น.เป็น 06.00-18.00 น. นอกจากนี้ ในปี 2551 จ.พะเยา ได้ร่วมประชุมกับเจ้าเมืองแขวงไชยะบูลี ที่จะผลักดันในเรื่องการ ท่องเที่ยวเชื่อมโยง ไทย-สปป.ลาว ในเส้นทาง พะเยา-เมืองมรดกโลก หลวงพระบาง-ไชยะบุรี ซึ่ง เส้นทางท่องเที่ยวดังกล่าวจะเป็นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในอนุภาคลุ่มน้ำโขง (GMS)

2.2 พัฒนาการโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการผลิตทางเกษตร

พัฒนาการด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตทางเกษตร ประกอบด้วยพัฒนาต่าง ๆ 3 ระยะ ได้แก่ 1. บ้านฮวกกับนโยบาย 66/23 2. บ้านฮวกกับการค้าพรมแดนไทย-ลาว 3. AFTA 2553 การเตรียมความพร้อมและการปรับตัวของกลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดการพัฒนาดังนี้

2.2.1 ระยะที่ 1 บ้านฮวกกับนโยบาย 66/23

ระยะที่แรกในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ผลพวงมาจากนโยบาย ที่มีจุดเริ่มต้นจาก ความสามารถของผู้นำท้องถิ่นในการทำให้เกิดการพัฒนาในชุมชน และการทำงานร่วมกันของภาครัฐ โดยเฉพาะฝ่ายทหาร ตามนโยบาย 66/23 และผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ซึ่งในช่วงดังกล่าวได้มีการพัฒนา ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สิทธิการเข้าถึงป่าไม้และใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ และการปรับปรุงระบบเกษตร เพื่อความมั่นคงทางอาหารและรายได้

- I. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เป็นการพัฒนาสาธารณูปโภคในด้านต่าง ๆ ได้แก่ น้ำประปา ไฟฟ้า ถนน และโทรคมนาคม เป็นต้น
- II. สิทธิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ (ป่าชุมชน) ได้มีการกำหนดเขตที่ดินโดย ทำงานร่วมกับรัฐและร่วมกับชาวบ้านเพื่อกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ในด้านที่ดินและป่า วัตถุประสงค์เพื่อกำหนดและให้พื้นที่ทำกินแก่เกษตรกร รวมถึงการกำหนดพื้นที่และการใช้ ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ เพื่อป้องกันปัญหาการทำลายป่าไม้
- III. การปรับปรุงระบบเกษตร เพื่อความมั่นคงทางอาหารและรายได้ โดยร่วมมือกับหน่วยงาน ของรัฐในการสนับสนุนการผลิตด้านการเกษตร ซึ่งมีพืชหลักได้แก่ ข้าว ถั่วลิสง ข้าวโพด เป็นต้น

2.2.2 ระยะที่ 2 บ้านฮวกกับการค้าข้ามพรมแดน ไทย-ลาว

บ้านฮวกได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทยประกาศให้เป็นจุดผ่อนปรน ให้มีการ ค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค และยารักษาโรคที่จำเป็นซึ่งระดับท้องถิ่นของไทย (อ.ภูซาง จ.พะเยา) และ ลาว (เมืองคอบ แขวงไชยะบูลี) ได้เห็นชอบร่วมกัน ดังนั้นเป็นจุดเริ่มการค้าระหว่างพรมแดน ระหว่าง

และยังต้องมีการปรับกระบวนการทำงานเพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายการค้า เช่น การทำเกษตรพันธะสัญญา และ AFTA ดังตารางสรุปด้านล่าง

นโยบาย 66/23 และผู้ ร่วมพัฒนาชาติไทย	การประกาศจุดผ่อนปรน	การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขการค้า ภายใต้ AFTA ปี 2553
<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน - การฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนภาค เกษตร - การค้าขายสินค้าอุปโภค บริโภค ตลาดชุมชนระหว่าง ชายแดน 	<ul style="list-style-type: none"> - การค้าข้ามพรมแดน (cross border) - นโยบาย contract farming ภายใต้ ACMECS - เกษตรกร พ่อค้า ขยายการลงทุนใน ลาว มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อการ ระดมทุนและสร้างพลังต่อรอง - ขยายตลาดชายแดนไปสู่ฝั่งลาวทุก วันที่ 20 ของเดือน ขณะที่ฝั่งไทยเปิดตลาดทุกวันทั้ง 10 และ 30 ของเดือน 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มั่นใจนโยบายรัฐในการควบคุม สินค้าเกษตรนำเข้าจากประเทศเพื่อน บ้าน - การแข่งขันจากจีน - เงื่อนไข contract farming ได้สร้าง ความมั่นคงให้กับการลงทุนของกลุ่ม - สมาชิกพิจารณายุทธศาสตร์ของการ ปรับตัวและเสนอภารกิจที่รัฐต้องดูแล กลุ่มวิสาหกิจชุมชน - รัฐต้องปรับกระบวนการทำงานให้ไปใน ทิศทางเดียวกัน

2.4 ลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ระหว่างไทย-ลาว ที่จุดผ่อนปรนบ้านฮวก

การพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างประเทศไทยและประเทศลาว โดยส่วนใหญ่จะพบว่าเป็นการพึ่งพากันในหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจการค้า วัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของทั้งฝ่ายไทยและลาว โดยลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกันกรณีศึกษา บ้านฮวก ได้ทำทนายการปรับใช้แนวทาง interdependence และ co-evolution ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้จะต้องสร้างกลไกการประสานงาน (coordination mechanisms) ที่มีศักยภาพในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. เศรษฐกิจบ้านฮวกพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติของเมืองคอบ ด้านการเกษตร และป่าไม้
2. การเปิดตลาดชุมชน ชายแดนที่ฝั่งลาวเพิ่มขึ้นของทุกวันที่ 20 ของเดือน (ซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่เดือน มีนาคม 2552) มีส่วนทำให้ธุรกิจชายแดนฝั่งไทย ที่จัดทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือนซบเซา
3. การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และรายได้ของลาว นำไปสู่การขยายตัวของธุรกิจอื่นๆ โดยเฉพาะธุรกิจวัสดุก่อสร้าง
4. การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่เกิดจากธุรกิจข้ามพรมแดน : ธุรกิจข้ามพรมแดน ได้มีส่วนยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชนเกษตรกรเมืองคอบ โดยภาพรวมมีผลที่ดีทางด้าน เศรษฐกิจ รายได้

เพิ่มขึ้น สภาพความเป็นอยู่ดีขึ้นโดยประเมินจากบ้านเรือนและโครงสร้างของที่อยู่อาศัย ด้านสังคม มีงานภาคเกษตร เพิ่มขึ้นและภาวะยาเสพติด

5. เศรษฐกิจของบ้านฮวก มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมและภูมินิเวศน์ของเมืองคอบ การเติบโตของธุรกิจ/ข้ามพรมแดน สร้างผลประโยชน์ให้กับหมู่บ้านใกล้เคียงของ อ.ภูซาง ตลอดจนจนถึง อ.เชียงคำ ซึ่งมีระบบคมนาคมที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายอย่างดี

6. ลักษณะภูมิประเทศของเมืองคอบซึ่งมีภูเขาทั้งระหว่างเมืองคอบ กับแขวงไซยะบูลี ทำให้เส้นทางการลำเลียงผลิตผลเกษตรจำเป็นต้องพึ่งพิงทางออก ณ ด้านผอนปรนกวัก ที่บ้านฮวก ต. ภูซาง อ. ภูซาง จ. พะเยา

7. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปัจจุบันยังไม่มีการจัดการที่ดินเชิงอนุรักษ์ ผนวกในระบบการผลิตทางเกษตรเป็นแนวทางหนึ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติโดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดินบนพื้นที่ลาดชันและพื้นที่ดอนลูกคลื่นเชิงเขา

8. วัฒนธรรม มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย ลาว ในงานประเพณีทางศาสนา

9. การลงทุนของรัฐบาลไทย โครงการความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่าง จ. พะเยา และแขวงไซยะบูลี (ระหว่าง อ.ภูซาง และเมืองคอบ) ในอนาคต ถ้ามีการลงทุนจะช่วยเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคมและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน 2 พื้นที่ ในด้านต่างๆ ได้แก่ ระบบคมนาคม ระบบชลประทานขนาดเล็ก การพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรและการจัดการสิ่งแวดล้อม และการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

การพึ่งพากัน	ไทย	ลาว
1. ทรัพยากรธรรมชาติ	-	- ป่าไม้ พื้นที่เกษตร
2. ทู่น	- สิ้นเชื้อปัจจัยการผลิตทางเกษตร	-
3. มนุษย์	- เกษตรกรชำนาญการด้านการผลิตทางเกษตร	- แรงงานภาคการเกษตร
4. กายภาพ	- การบริการขนส่งสินค้าจากลาว - การบริการสินค้าอุปโภค บริโภค - เมล็ดพันธุ์พืช, วัสดุเคมีเกษตร, วัสดุก่อสร้าง	- ผลิตผลป่าที่ไม่ใช่ไม้ (NTFPs) - ผ้าทอพื้นเมือง และ- สินค้าเกษตร ข้าวโพด เดี่ยว ถั่วลิสง มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง
5. สังคม	- ธุรกิจข้ามพรมแดน นำมาซึ่งการพัฒนา: เศรษฐกิจ สร้างงาน และลดปัญหาเสียดิต	
6. วัฒนธรรม	- งานประเพณี วัฒนธรรมทางศาสนา ที่จัด ร่วมกันประจำปี ของ ต.ภูซาง และเมืองคอบ	

2.5 ทุนหมุนเวียนและกิจกรรมกลุ่มบ้านฮวก

เกษตรกรบ้านฮวกได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อเปิดโอกาสการขายแหล่งดินเชื้อเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนธุรกิจ ดังตารางที่ 5 พบว่า จุดเด่นของบ้านฮวกที่สามารถพัฒนาการหมุนเวียนแหล่งดินเชื้อโดยการสร้างและพัฒนากลุ่มอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี 2552 รวมทั้งสิ้น 17 กลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกมีเครดิตของดินเชื้อในกลุ่มที่เป็นสมาชิก และการบริหารจัดการกลุ่มด้านการเงินพบว่าโดยส่วนใหญ่กลุ่มจะนำผลกำไรที่ได้รับจากการบริหารจัดการกลุ่มกระจายสู่การพัฒนาสวัสดิการแก่คณะดำเนินงานและสนับสนุนกิจกรรมและองค์กรชุมชน ได้แก่ วัด โรงเรียน เป็นต้น โดยเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกล่าวว่า ผลประโยชน์จากรวมกลุ่มเพื่อออกมทรัพย์นั้น ประโยชน์ต่อสมาชิกในด้านต่างๆ ดังนี้

1. เป็นกองทุนเงินหมุนเวียนพอเพียงกับสมาชิกในชุมชน ทุนทางการเงินเพียงพอต่อการทำธุรกิจต่อเนื่อง
2. เป็นกองทุนของชุมชนโดยสมาชิก (80%) ใช้บริการของธนาคารหมู่บ้าน ในกรณีที่ธนาคารหมู่บ้านมีทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ นั้น ธนาคารหมู่บ้านก็ดำเนินร้องขอกู้เงินไปที่ ธกส. และมีสมาชิกร้อยละ 10 ที่ใช้บริการของธนาคารพาณิชย์ กองทุนชุมชนและกองทุน ธกส. จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจเป็นอย่างยิ่ง
3. การประกอบธุรกิจการค้าขายแดนที่ใช้เงินทุนมากทางกลุ่มผู้ค้าได้ตกลงเจรจากับ ธกส. ที่อัตราดอกเบี้ย 5.5%
4. กลุ่มการผลิตหรือกลุ่มธุรกิจที่มีสมาชิกมากกว่า 10 คนขึ้นไป ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนทุกกลุ่มเพื่อสะดวกในการแสวงหาเงินทุน

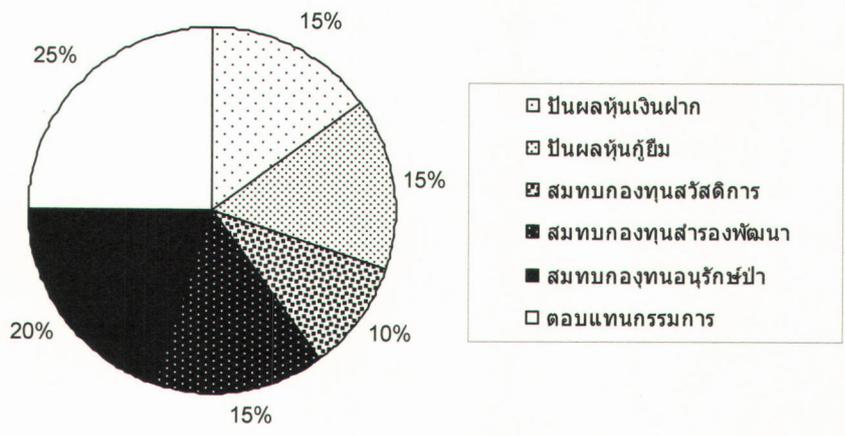
ตัวอย่างการบริหารจัดการกลุ่มที่ถือว่ามีความสำเร็จของชุมชนบ้านฮวก ได้แก่ การรวมกลุ่มทำกิจกรรมของชุมชน เช่น กลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนได้รับการส่งเสริมจากกรมส่งเสริมการเกษตร มุ่งเน้นให้เกษตรกรสามารถผลิต ขาย และผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เอง ในระยะแรกได้จัดทำแปลงเมล็ดพันธุ์รวมขนาด 8 ไร่ ปลูกข้าวขาวมะลิ 105 แต่เกิดโรคระบาดไม่สามารถจัดการได้จึงไม่ได้จำหน่ายเป็นเมล็ดพันธุ์ จากนั้นจึงเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 3-5 คน แต่ละกลุ่มรับผิดชอบและจัดการตรวจสอบภายในกลุ่ม พร้อมทั้งการควบคุมจากคณะกรรมการกลุ่มอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งในปี 2549 สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ได้ 1.6 ตัน เพียงพอสำหรับจำหน่ายให้กับสมาชิกภายในกลุ่มเท่านั้น จากการรวมกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ชุมชนได้ขยายสู่กลุ่มออมทรัพย์ โดยจัดตั้งเป็นธนาคารหมู่บ้าน ระดมทุนจากการถือหุ้นของสมาชิก อัตราแรกเข้าหุ้นละ 70 บาท โดยสมาชิกต้องฝากเงินเป็นประจำในวันที่ 3 ของทุกเดือน ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 300 คน สามารถให้บริการกู้ยืมแก่สมาชิก และพัฒนาสู่ระบบสวัสดิการจัดให้มีระบบประกันชีวิตทุกครัวเรือน เริ่มจากเบี้ยประกันปีละ 50 บาท ได้รับผลตอบแทน

50,000 บาท การแบ่งปันผลกำไรได้จัดสรรอย่างเป็นธรรมและกระจายอย่างทั่วถึงทั้งในระดับบุคคล และชุมชน โดยแบ่งออกเป็นเงินปันผลหุ้นเงินฝาก เงินปันผลหุ้นกู้ยืม เงินสมทบกองทุนสวัสดิการ เงินสมทบกองทุนสำรองพัฒนา เงินสมทบกองทุนอนุรักษ์ป่า และค่าตอบแทนคณะกรรมการ ดังสัดส่วนที่แสดงในภาพที่ 2-3

ตารางที่ 2-4 กิจกรรมกลุ่มบ้านฮวก สมาชิกและเงินทุนกลุ่ม

กลุ่ม	กิจกรรมกลุ่ม	จำนวนสมาชิก	ปีที่ก่อตั้ง	หน่วยงานที่ก่อตั้ง	วัตถุประสงค์	เงินทุนกลุ่ม (บาท)	เงินกู้ (บาท)
1	กลุ่มชมรมทรัพย์ธนาคาร หมู่บ้าน	ทุกครัวเรือน	2542	ปตท.	ทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน	5 ล้านบาท	ไม่มี
2	กลุ่มกองทุนเงินล้าน	ทุกครัวเรือน	-	รัฐบาล	ทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน	1.6 ล้านบาท	ไม่มี
3	กลุ่มชมรมทรัพย์ กขคจ	ทุกครัวเรือน	-	รัฐบาล	ทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน	120,000	260,000
4	กลุ่มผลิตภัณฑ์หมู่บ้าน	ทุกครัวเรือน	-	กลุ่มเกษตรกร		300,000	ไม่มี
5	กลุ่มพัฒนาหมู่บ้าน	คุ่มต่างๆ ของทั้งสองหมู่	-	กลุ่มเกษตรกร		560,000(14 x 40,000)	ไม่มี
6	กลุ่มข้าว	21 คน	-	ส่งเสริมเกษตร		220,000	ไม่มี
7	กลุ่มการค้าชายแดน	42 คน	-	กลุ่มเกษตรกร		220,000	ไม่มี
8	กลุ่มหมู	10 คน	-	กลุ่มเกษตรกร		42,000	500,000
9	กลุ่มวัว 1	10 คน	-	กลุ่มเกษตรกร		50,000	500,000
10	กลุ่มวัว 2	10 คน	-	กลุ่มเกษตรกร		50,000	500,000
11	กลุ่มทอผ้า	16 คน	-	พัฒนาชุมชน		3,000	ไม่มี
12	กลุ่มถักโคเซ	18 คน	-	พัฒนาฝีมือแรงงาน		30,000	ไม่มี
13	กลุ่มนึ่งหมัก	14 คน	-	เกษตรจังหวัด		12,000	ไม่มี
14	กลุ่มแปรรูป	12 คน	-	กลุ่มเกษตรกร		90,000	ไม่มี
15	กลุ่มข้าวซ้อมมือ	19 คน	-	กลุ่มเกษตรกร		12,000	ไม่มี
16	กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า	13 คน	-	พัฒนาฝีมือแรงงาน		5,000	ไม่มี
17	กลุ่มน้ำดื่ม (SML)	-	-	กลุ่มเกษตรกร		50,000	700,000

ที่มา: ประชุมกลุ่มเกษตรกรบ้านฮวก, 2552

ภาพที่ 2-3 การแบ่งปันผลกำไรของธนาคารหมู่บ้าน “บ้านฮวก”

2.6 ระบบการผลิตทางเกษตร

ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มสลับกับเนินเขา มีเขตติดต่อกับชายแดนลาวทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกตะวันออก ระบบการผลิตทางเกษตรมีความหลากหลายตั้งแต่พื้นที่เชิงเขาต่อเนื่องมาจนถึงพื้นที่นา ซึ่งมีลักษณะพื้นที่และน้ำเป็นปัจจัยกำหนดชนิดของการผลิตพืช พื้นที่เชิงเขาที่ไม่มีระบบชลประทานจะถูกใช้เพื่อปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ไม้ผล และข้าวไร่บางส่วน นอกจากนี้ยังพบการปรับเปลี่ยนแปลงไม้ผลเป็นแปลงปลูกยางพารา บริเวณที่ตอนถึงที่ลุ่มเกษตรกรสามารถทำการเกษตรได้ต่อเนื่องตลอดทั้งปีดังแสดงในตารางที่ 2-5 เนื่องจากมีอ่างเก็บน้ำธรรมชาติที่ได้จัดทำเป็นโครงการชลประทานขนาดเล็กส่งน้ำไปยังบริเวณพื้นที่เพาะปลูก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ปลูกข้าว และพืชไร่เศรษฐกิจหลังนา เช่น เต๋อย ถั่วลิสง กระเทียม หอมแดง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พืชผัก เป็นต้น ดังแสดงเป็นสัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินของบ้านฮวกสามารถใน ภาพที่ 2-4

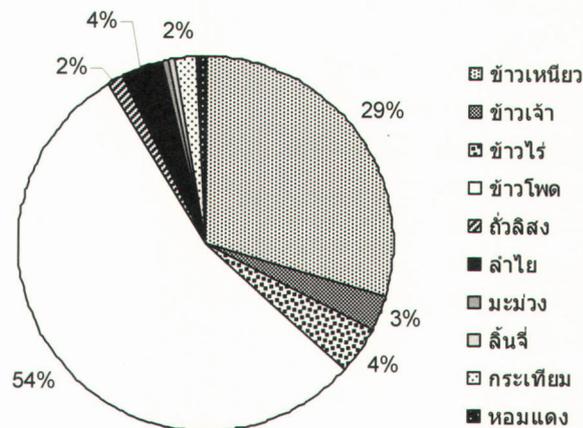
ตารางที่ 2-5 ปฏิทินการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของบ้านฮวก ต.ภูซาง กิ่งอ.ภูซาง จ.พะเยา

	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ข้าวนาปี						←						→
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	→				←							←
ถั่วลิสง						←						
ถั่วแดง ถั่วดำ										←		→
กระเทียม	→									←		

ที่มา: ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลภูซาง, 2548 และประชุมกลุ่ม, 2551

เกษตรกรบ้านฮวกใช้ประโยชน์ที่ดินนาปลูกข้าว (เหนียว) เพื่อความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือน มีพื้นที่เพียงส่วนน้อยที่ปลูกข้าวเจ้าเพื่อการค้า พื้นที่ดอนอาศัยน้ำฝนและบางส่วนของนา

ชั้นบันได ใช้สำหรับปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ กล่าวได้ว่าเกษตรกร ผสมผสานการผลิตเพื่อยังชีพด้วยการปลูกข้าวให้พอเพียงต่อความต้องการของครัวเรือน และปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ ระบบดังกล่าวได้พัฒนาอย่างเข้มข้นมากขึ้น เมื่อเกษตรกรได้รวมกลุ่มกันทำธุรกิจเกษตรชายแดน

ภาพที่ 2-4 การใช้ประโยชน์ที่ดินบ้านสวก ต.ภูซาง กิ่งอ.ภูซาง จ.พะเยา

2.7 การขยายผลการดำเนินธุรกิจเกษตรของกลุ่มการค้าชายแดน

กลุ่มเกษตรกรบ้านสวกโดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน ได้ระดมทุนจากครัวเรือนเกษตรกรที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจ และมีเป้าหมายเดียวกัน เพื่อดำเนินธุรกิจเกษตร ขยายพื้นที่ปลูกข้าวโพดและถั่วลิสงในแขวงไซยะบุรี โดยผ่านขั้นตอนต่างๆ ทั้งฝ่ายไทยและลาว จนสามารถดำเนินการธุรกิจซึ่งกลุ่มเกษตรกรได้มีระบบการติดตามผล และการให้คำปรึกษาเกษตรกรลาวด้านการผลิต ทำให้ผลผลิตทางเกษตรของเกษตรกรลาวให้ผลตอบแทนเป็นที่พอใจ และในปี 2551 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยกิจกรรมธุรกิจเกษตรได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วครอบคลุมหมู่บ้านชายแดนของไซยะบุรีมากกว่า 30 หมู่บ้าน นอกจากนี้องค์กรท้องถิ่นบ้านสวกได้มีนโยบายที่จะผลักดันให้บ้านสวกเป็นด่านถาวรระหว่างไทย-ลาว

พัฒนาการค้าชายแดน ไทย-ลาว ระหว่าง จ.พะเยา และแขวงไซยะบุรี ณ จุดผ่อนปรนบ้านสวก ซึ่งมีความก้าวหน้าและเข้มข้นตามลำดับนั้น กล่าวได้ว่าเป็นการริเริ่มของชุมชนบ้านสวกที่ใช้ประโยชน์ของจุดผ่อนปรนการค้าไทย-ลาว ในพื้นที่ขยายฐานการผลิตทางเกษตรเข้าสู่แขวงไซยะบุรี โดยอาศัยความรู้และทักษะการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับความต้องการด้านตลาด ผ่านกระบวนการประสานงานอย่างเป็นขั้นตอน พร้อมทั้งพัฒนาระบบตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลด้านการผลิตกับเกษตรกรลาวในระบบพันธะสัญญาที่ให้ความมั่นคงด้านการตลาด ทำให้ระบบการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตรได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วเพียงระยะเวลาสั้นๆ

อย่างไรก็ตาม การขยายผลธุรกิจเกษตรเส้นทางบ้านฮวก-ไชยะบุรี ได้ดึงดูดนักลงทุนรายใหญ่ ทั้งใน จ.พะเยา และบรรษัทข้ามชาติของประเทศเข้ามาศึกษาสู่ทางการทำธุรกิจทางเกษตร ทำให้กลุ่มบ้านฮวกมีความตื่นตัวและตระหนักถึงการคุกคามจากภายนอก ที่อาจกระทบต่อการดำเนินธุรกิจ ชุมชนซึ่งมีทุนจำกัดและไม่สามารถที่จะแข่งขันได้ จึงได้ดำเนินการเจรจากับกลุ่มทุนใหม่เพื่อให้กลุ่มของตนได้มีโอกาสทำธุรกิจที่ให้ผลประโยชน์กระจายสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง การพบปะระหว่าง คณะวิจัยกับกลุ่มบ้านฮวกในเบื้องต้นพบว่า กลุ่มบ้านฮวกจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจ ปรับวิธีคิดโดยให้ความสำคัญกับแนวทางการพึ่งพิงซึ่งกันและกัน (interdependence) และมีการตัดสินใจร่วมกันมากกว่าที่จะกอบโกย (exploitation) ผลประโยชน์เพียงฝ่ายเดียว พร้อมทั้งพัฒนาจุดแข็งและแก้ไขจุดเปราะบางของกระบวนการดำเนินงาน

สำหรับการประกอบธุรกิจการค้าชายแดนของพ่อค้าบ้านฮวก เริ่มมีการพัฒนาจากการไปมาหาสู่กันฉันพี่น้องที่เมืองน่อง โดยเริ่มมีการค้าเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2536 ซึ่งเป็นการดำเนินการอย่างไม่เป็นรูปแบบ จนกระทั่งได้พัฒนาเป็นธุรกิจระหว่างชายแดนในปี 2551 ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 2-6 ตารางที่ 2-6 การก่อตั้งกลุ่มการค้าชายแดน

ปีการริเริ่ม	กิจกรรม
2536	เริ่มการค้าที่ยังไม่มีโครงสร้าง เช่น ของป่า แลกเปลี่ยนยาแก้ไอ
2544	พัฒนาเป็นการค้าชายแดนที่ค้าขายสินค้าเกษตร ได้แก่ ดอกหญ้า ถั่วลิสง
2551	พัฒนาเป็นกลุ่มโดยจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการค้าเกษตรชายแดน โดยมีมูลค่าของสินค้าจากฝั่งลาวผ่านการดำเนินงานของกลุ่มดังนี้ ข้าวโพด (60%) ถั่วลิสง(10%) ลูกเดือย (10%) ดอกหญ้า (10%) ข้าว (10%)

หมายเหตุ ตัวเลขใน () เป็นสัดส่วนมูลค่าของสินค้าในปีการผลิต 2551

2.8 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-ลาว (แขวงไชยะบุรี)

แขวงไชยะบุรี เป็นหนึ่งในจำนวนแขวงทั้งหมด 18 แขวงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ตั้งอยู่ทางปลายทิศตะวันตกสุดของประเทศ แขวงไชยะบุรี มีเนื้อที่ทั้งหมด 16,389 ตารางกิโลเมตร ซึ่งพื้นที่กว่า 80% เป็นพื้นที่สูงตามแนวเขา โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 57 เฮกตาร์ (3.5%) ในเขตเกษตรน้ำฝนจำนวน 25 เฮกตาร์ และในเขตเกษตรชลประทาน 1,222 เฮกตาร์ และมีเขตแดนติดกับพื้นที่ประเทศไทยยาว 645 กิโลเมตร ทางด้านจังหวัดน่าน อุตรดิตถ์ เลย เชียงราย และพะเยา มีประชากรประมาณ 330,000 คน มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น คนพื้นเมือง ไทดำ ไทลื้อ ขมุ ขฉิ่น กรี อาข่า และมลาบุรี และการปกครองของแขวงไชยะบุรีมี 10 เขตการปกครองได้แก่ 1. บ่อแตน 2. หงสา

3. แก่นท้าว 4. คอบ 5. เงิน 6. ปากลาย 7. เพียง 8. ท่งมีไซ 9. ไชยะบุรี 10. เชียงหอม

ทรัพยากรธรรมชาติแขวงไชยะบุรี ในภูมิภาคยานภูเขาที่อยู่ติดกับพรมแดนประเทศไทยยังเป็นป่าไม้สมบูรณ์อยู่มาก มีไม้สักและไม้มีค่าอื่น ๆ ทางแถบพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้ของแขวง ส่วนในภาคเหนือของแขวงมีแร่ธาตุสำคัญ เช่น ถ่านลิกไนต์ ทองคำ ทองแดง และ แมงกานีส เป็นต้น และมีการอุตสาหกรรมเหมืองหินแกรนิตในภาคใต้ของแขวง

ส่วนเรื่องการคมนาคมนั้น มีเส้นทางถนนติดต่อระหว่างเมืองในภาคเหนือ และภาคใต้ของแขวงและเชื่อมต่อกับแขวงหลวงพระบาง รวมทั้งเส้นทางถนนเชื่อมต่อกับจังหวัดน่านของไทย นอกจากการคมนาคมทางบกโดยทางถนนแล้ว แขวงไชยะบุรี สามารถเดินทางเชื่อมต่อกับเมืองและแขวงอื่น ๆ ได้โดยทางน้ำ ซึ่งสามารถเดินทางได้โดยทางเรือโดยสารตามลำแม่น้ำ โดยเฉพาะลำแม่น้ำโขง ทั้งนี้เนื่องจากแขวงไชยะบุรี มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขงเป็นระยะทางนับได้หลายร้อยกิโลเมตร การคมนาคมทางอากาศ โดยทางเครื่องบินก็สามารถเดินทางเชื่อมต่อกับแขวงเวียงจันทน์ (กำแพงนครเวียงจันทน์) ได้โดยมีสนามบินที่เมืองไชยะบุรี และเมืองแก่นท้าว และมีเที่ยวบินประจำเดินทางติดต่อกับนครหลวงเวียงจันทน์ได้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้โดยสาร ซึ่งเป็นปัจจัยประกอบสำคัญของเที่ยวบิน

ไชยะบุรีเป็นแขวงที่มีแม่น้ำโขงไหลผ่าน มีทรัพยากรป่าไม้และแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ นอกจากนั้นประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอาชีพการเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของประชาชน ในจำนวนนี้ 90 % เป็นครอบครัวชาวนาและข้าวเป็นผลิตผลหลักที่สำคัญของแขวง พืชเกษตรชนิดอื่นที่ปลูกมาก ได้แก่ ฝ้าย ปลูกมากที่เมืองไชยะบุรีและถือเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญของแขวง รองลงมาจากข้าว นอกจากนี้มี ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ข้าวโพด มะขาม และพืชผัก รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ การทอผ้าเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของครอบครัวโดยทั่วไปของชาวไชยะบุรี อีกทั้งยังเป็นแขวงที่มีชื่อเสียงด้านการปลูกข้าวโพดและพืชเศรษฐกิจอีกหลายชนิดเพื่อส่งออก ตามรายงานของสื่อทางการลาว ปัจจุบันแขวงไชยะบุรีมีเนื้อที่ปลูกข้าวโพดกว่า 46,000 เฮกตาร์ (หรือ 278,500 ไร่) เศรษฐกิจของแขวงนี้เติบโตอย่างต่อเนื่อง ผลผลิตมวลรวมภายในของแขวงในปีงบประมาณ 2549-2550 (เม.ย.-มี.ค.) ขยายตัว 117.5% ปัจจุบันรายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรต่อปี (per capita) ของแขวงนี้เพิ่มขึ้นเป็น 619 ดอลลาร์สหรัฐ (ศูนย์ข้อมูลลาว สำนักวัฒนธรรม, 2552)

ส่วนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไทย-ลาวนั้นพบว่า ประเทศไทยเป็นคู่ค้าอันดับหนึ่งของลาว และได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอด โดยเมื่อปี 2550 มีมูลค่าการค้า 1,782 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ไทยได้เปรียบดุลการค้า 841.7 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ สินค้าส่งออกของไทยที่สำคัญ คือ น้ำมันสำเร็จรูป รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบเหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์ ส่วนสินค้านำเข้าที่สำคัญจากลาวคือ สินแร่โลหะและเศษโลหะ เชื้อเพลิง ไม้ซุง/ไม้แปรรูปและผลิตภัณฑ์จากพืช และถ่านหิน ในด้านการลงทุนจากต่างประเทศ จีน เวียดนาม และไทยเป็นประเทศที่มีมูลค่าการลงทุนมากที่สุด 3 อันดับแรก

เมื่อปี 2550 จากโครงการที่รัฐบาลลาวอนุมัติให้ต่างประเทศลงทุนรวมมูลค่า 1,136 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แต่โดยรวมจากปี 2543 ถึงเดือนมกราคม 2551 แล้ว ไทยเป็นประเทศที่ลงทุนในลาวมากที่สุด โดยการลงทุนของไทยที่สำคัญได้แก่ การผลิตไฟฟ้า การเกษตร และเหมืองแร่ ด้านการเกษตรรัฐบาลลาวมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนในภาคเกษตร ซึ่งรวมถึงการลงทุนในรูปแบบการเกษตรแบบมีสัญญา (Contract Farming) กล่าวคือใช้แรงงานคนลาวและพื้นที่เพาะปลูกในลาวร่วมกับเงินทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ โดยมีนักลงทุนไทยที่เข้ามาลงทุนในลักษณะดังกล่าวบ้างแล้วเพื่อปลูกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์และอ้อย (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, 2551) สำหรับประเทศไทยมติคณะรัฐมนตรีกำหนดให้มีโครงการทำคอนแทรคฟาร์มมิ่ง บริเวณชายแดนประเทศเพื่อนบ้านใน 3 จุดนำร่อง คือ แม่สอด-เมียวดี (ไทย-พม่า) เลย-ไชยะบุรี (ไทย-ส.ป.ป.ลาว) และจันทบุรี-พระตะบอง/ไพลิน (ไทย-กัมพูชา) (กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน, 2548) ในปี 2548 แขวงไชยะบุรี ส่งออกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ปริมาณ 139.031 ตัน ลูกเดือยปริมาณ 3 ตัน และพืชจำพวกถั่วปริมาณ 5.3 ตัน เปลือกหม่อน 1.3 ตัน ผลิตภัณฑ์จากปาก็ไม้ไซเนื้อไม้ปริมาณ 2,000 ตัน สำหรับไม้และผลิตภัณฑ์จากเนื้อไม้ปริมาณการส่งออกกว่า 5 ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐฯ

กระทรวงพาณิชย์ (กรมการค้าระหว่างประเทศ, 2548) ได้สรุปความคืบหน้าการดำเนินการ ความสัมพันธ์ทางด้านการค้าการลงทุนในลักษณะ Contract farming เมื่อปี 2546 ของแขวงไชยะบุรี ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ฝ่ายลาวมีความพึงพอใจต่อการเข้าไปลงทุนดำเนินการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ใน ลักษณะ Contract farming ของบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ (CP) อย่างเป็นทางการมาเกือบ 2 ปี ส่งผลให้รายได้ต่อหัวของแขวงไชยะบุรี เพิ่มสูงขึ้น และยังเป็นต้นแบบที่รัฐบาลลาวขอให้กระทรวงพาณิชย์ไทยผลักดันให้เกิด Contract farming ใน 4 แขวง คือ แขวงบริคำไชย แขวงคำม่วน แขวงสะหวันนะเขต และแขวงจำปาสัก นอกจากนี้ยังมีความตกลงที่จะทำ Contract farming ในสินค้าละหุ่ง ข้าวโพดหวาน ถั่วเหลือง เป็นต้น

โดยกลยุทธ์การพัฒนาของแขวงไชยะบุรี จนถึงปี 2553 นั้นเน้นในเรื่องของ 1) ระบบการผลิต 2) อุตสาหกรรมปลูกไม้ยืนต้น/ ไม้ผล 3) การเพาะเลี้ยงปศุสัตว์ 4) กระบวนการทำไม้ 5) การท่องเที่ยวและบริการ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การพัฒนาดังกล่าวนั้นได้ทำการแบ่งเขตพัฒนาเป็น 3 โซน คือ

โซน A: ครอบคลุมพื้นที่ เมืองบ่อแตน เมืองปากลาย เมืองแก่นท้าว และ เมืองทุ่งมีชัย โดยเน้นอุตสาหกรรมป่าไม้/ ไม้ผล การปศุสัตว์เพาะเลี้ยงสัตว์ใหญ่ สัตว์ปีก และการเลี้ยงปลา นอกจากนี้แล้วยังมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อโรงงานอุตสาหกรรมเกษตรและพัฒนาการท่องเที่ยว

โซนB: ครอบคลุมพื้นที่ เมืองเพ็ญ เมืองไชยะบุรี โดยเน้นการผลิตพืชอาหาร (การผลิตข้าว ปศุสัตว์ และเลี้ยงปลา) อุตสาหกรรมป่าไม้/ ไม้ผล นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อโรงงาน อุตสาหกรรมเกษตรและพัฒนาการท่องเที่ยว

โซนC: ครอบคลุมพื้นที่ เมืองหงสา เมืองเงิน เมืองโขงอน และเมืองคอบ ในเขตนี้เน้นการเป็น เขตนิคมโรงงานอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมป่าไม้/ ไม้ผล การปศุสัตว์เพาะเลี้ยงสัตว์ใหญ่ และการผลิตพืชอาหารเพื่อพลังงานน้ำ รวมถึงการส่งเสริมงานหัตถกรรมฝีมือ นอกจากนี้แล้วยังมีการพัฒนาการท่องเที่ยวและบริการ (วัฒนธรรม- สิ่งแวดล้อม)

โดยปลายปี 2551 ที่ผ่านมาทางแขวงไชยะบุรี ได้ออกใบอนุญาตให้แก่เกษตรกรไทยที่ขอเข้ามา ลงทุนกลุ่มมิตรผล โดยมีเป้าหมายส่งเสริมปลูกอ้อยเพิ่มอีก 20,000 เฮกตาร์ จากเดิม 7,000 เฮกตาร์ (1 เฮกตาร์ = 6.25 ไร่) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มของบริษัทไทยฮั้วที่ได้รับสัมปทานจาก สปป.ลาว 2,640 เฮกตาร์ ส่วนการปลูกยางพาราที่เมืองไชยะบุรี

ทั้งนี้ในส่วนของจังหวัดพะเยามีความพยายามในการประสานกับทางการลาวผ่านแขวงไชยะบุรีในการยกระดับด่านท้องถิ่นบ้านปางมอญ เมืองคอบ แขวงไชยะบุรี ตรงข้ามกับจุดผ่อนปรน บ้านฮวก อ.ภูซาง จ.พะเยา ให้เป็นด่านผ่านแดนถาวร/สากล ซึ่งได้มีการหารือกันหลายครั้งรวมไปถึงการเดินทางเข้าไปสำรวจพื้นที่ของคณะผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา และการจัดทำแผนรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจหากมีการยกระดับด่านจริง ทั้งนี้ไม่ใช่เฉพาะเรื่องของการค้าขายเท่านั้นที่จะขยายตัว แต่รวมถึงการท่องเที่ยวที่ จ.พะเยาเร่งผลักดันให้ อ.ภูซาง เป็นเมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วย

2.9 บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านโครงสร้างพื้นฐาน การสนับสนุนการผลิตทางเกษตร และอีกทั้งการสนับสนุนเกิดด่านผ่อนปรนที่กิวทก อ. ภูซาง ได้ทำให้เกิดการปรับตัวของเกษตรกร และเกษตรกรที่เป็นพ่อค้า โดยสิ่งที่พบเห็นเด่นชัดได้แก่ พัฒนาการด้านการเกษตรที่ควบคู่กับการเกิดขยายกลุ่มด้านการผลิต และความเชื่อมโยงระหว่างการผลิตกับการตลาด โดยเฉพาะการพัฒนาการการค้าชายแดนบ้านฮวกที่ระยะแรกเป็นการกลุ่มเพื่อระดมหุ้น แต่พบว่าการพึ่งพาอาศัยด้านต่าง ๆ ของสมาชิก ได้มีส่วนสนับสนุนการพัฒนาการกลุ่มการค้าบ้านฮวกที่ได้พัฒนาต่อมากเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และมีกระบวนการพัฒนาการกลุ่มและกลไกการทำงานที่แบ่งหน้าที่ ดังจะกล่าวรายละเอียดในบทที่ 3